

Маргинюк Т. В.Доктор мистецтвознавства, професор
Переяслав-Хмельницького державного педагогічного
університету імені Григорія Сковороди**РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗМАЇТТЯ
МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Із здобуттям Україною своєї незалежності спостерігається особливе піднесення національної свідомості та інтересу до народної культури. Оскільки на тлі тотальної глобалізації соціального простору регіональне культуротворення в музичній галузі сьогодні сприймається як унікальний соціокультурний феномен, тісно пов'язаний з проблемою збереження культурної пам'яті та культурної ідентичності нації, важливим знаряддям такого дослідження є метод історико-культурологічного аналізу, необхідний для розумінні генезису музичної культури попередніх епох[5].

Очевидно, що особливість української музичної культури може бути детально вивчена лише через призму міжетнічних культурних зв'язків, які і визначають специфічність культури як певних регіонів держави, так і в цілому української національної культури. Тому на даному рівні розвитку культурології як науки все частіше спостерігаємо поживлення інтересу до вивчення обрядів, вірувань, міфів, загалом культури не тільки українців, а й інших етносів України. Хоча наукове дослідження музичної культури Запорізького краю є відносно молодю галуззю української музичної регіоналістики, у нас є всі підстави стверджувати, що у вказаному вище контексті Запорізька область постає одним із найбільш насичених історико-культурною спадщиною регіонів України.

Періодом виникнення й розповсюдження музичної творчості на Запоріжжі слід вважати епоху Середньовіччя. Велика гілка музичного мистецтва краю – творчість кобзарів та пов'язані з нею думи – своєрідні історичні літописи, а Запорізька Січ свого часу була загальноукраїнським центром музичної пісенності. В ній існували як школи, що за своїми ознаками наближалася до шкіл слов'яно-греко-латинського типу, серед основних предметів в яких вивчалися латинська мова, поетика, риторика, музика [1, 48-57], так і спеціальні музичні школи, в яких відбувалася професійна підготовка співаків і музикантів. Відомо, що саме у цей час виникає жанр героїчного епосу – думи та історичні пісні, що продовжували давні епічні традиції Київської Русі і стали гордістю української нації. Виконавці дум та історичних пісень виконували велику просвітницьку функцію серед широких верств українського народу, сприяли формуванню його національної самосвідомості. Тексти дум друкували такі фольклористи як М.Максимович, Л.Лукашевич, А.Метлицький, П.Куліш. Першу публікацію нотних записів дум та пісень здійснив М.Лисенко. Це були думи записані від кобзаря О.Вересая. У фундаментальній праці Ф.Колесси «Мелодії українських народних дум» (1910-1913 р. р.) подана значна кількість дум та історичних пісень з нотами. В праці Д.Ревуцького «Українські думи та пісні» (К.-Х., 1930) також наведені зразки дум та історичних пісень. Низка історичних козацьких пісень

та дум вміщена в збірці «Українські народні пісні, наспівані Д.Яворницьким. Пісні та думи з архіву вченого» (К., 1990 р.). З музичного погляду думи вивчали М.Лисенко, Ф.Колесса, К.Квітка, Д.Ревуцький [2].

Іншим важливим чинником становлення пісенної культури Запорізького краю є його етнокультурна своєрідність. Замешкуючи регіон у різні часи, представники багатьох етносів внесли свою лепту до формування його музичної культури, зберігаючи і розвиваючи притаманні тому чи іншому етносу пісенно-фольклорні традиції, в піснях та ігрових діях, що супроводжували все життя наших предків. Схожість умов проживання на одній території обумовила спільні риси, які притаманні народній творчості різних етносів. Наприклад, відзначення Різдва, Нового року та інших зимових свят супроводжується у різних народів співом відповідних пісень. Такі види українського пісенного фольклору як, колядки, щедрівки («Щедрик», «Добрий вечір тобі», «Коляда, коляда») характерні і для музичної культури болгарської, чеської, польської та інших спільнот регіону. Іншим прикладом є поширене у різних народів святкування приходу весни. Весняні ігри і пісні побутують в Україні у двох різновидах: веснянках і гагілках. Гагілки (інакше гаївки, ягілки, маївки) виконуються лише декілька днів на великодні свята. Веснянки співаються починаючи з настання осені і до завершення сівби.

В трудових та календарних святах різних народів проявляється чимало своєрідних елементів – молдавському менцишорі, татарському сабантуї, болгарському селіврісі. Серед російських переселенців дуже поширеним є частівки, які виконуються як окремими виконавцями, так і хором з інструментальним супроводом. Своєрідними художніми та композиційними ознаками відзначається пісенна народна творчість білорусів. Старовинні народні білоруські пісні виконуються здебільшого без супроводу, за виключенням жартівливих і частівок, які співаються в супроводі гармоніки (баяна). Болгарська музика ввібрала в себе елементи музичних культур інших народів. Сучасна болгарська пісня зберегла самотні риси, які виявляються в сфері образності, мелодики, ладово-гармонічної будови і метро ритму. Слов'янський наспів, який характеризує болгарську народну пісню збагачується орнаментикою, а основу багатьох мелодій становлять різноманітні натуральні лади [4, 171-182.]. Любов до музики і співів є однією з визначальних рис кримських татар. Пісні татар за своєю тематикою, змістом, суспільною функцією розподіляються на такі групи: трудові (Делейрджилер), хороводні (бегим кврт), весільні (Салгьмр бою), любовні (Еля Козьялюи), сімейні (Попувл шалим), соціальні (Бир кичкене алаша), молодецькі (Алим), солдатські (Солдат Али), історичні (Сувихкьсув), революційні (Ал байракь), гумористичні (Квайнака) і інші [4]. Сучасні мистецтвознавці наголошують на самотності музичного фольклору українських греків. Більшість ліричних пісень у греків завжди були сумними, жалібними. Жанрова система народних пісень охоплює такі їхні різновиди як епічні, історичні, побутові. В піснях греків знаходить відбиток тяжка і незвичайна доля цього народу: міграції з батьківського дому і вікові контакти з різними народами – татарами, турками, росіянами, українцями [4]. Народна пісенна творчість польських переселенців виявляє свою спорідненість з піснями

інших слов'янських народів. Її характерними ознаками є зв'язок пісні і танцю, переважання 3-х дольного пунктирного ритму, розвиненістю мелодичних ліній [4]. Стилiстичними рисами нiмецького фольклору є гармонiчний склад мелодiї, тяжиння до мажорного ладу, помiрний темп, невеликий обсяг дiапазону, чiткiсть ритмiчної органiзацiї, плавнiсть мелодичного розвитку. Пiсенний репертуар чехiв Пiвнiчного Приазов'я за тематикою дiлиться на чотири групи, найбільшою серед яких є та, що присвячена темi кохання. Менш об'ємним є роздiл, що поєднує балади про сiмейнi вiдносини. Окремi значнi групи складають балади соцiально-побутової тематики та лiрико-епiчні пiснi з фантастичними сюжетами [3].

Таким чином, викладене нами вище дозволяє стверджувати, що перiодом виникнення й розповсюдження музичної творчостi на Запорiжжi була епоха Середньовiччя, коли Запорiзька Сiч стала загальноукраїнським центром музичної пiсенностi. Вiдтодi Запорiзький край є одним iз насичених iсторико-культурною спадщиною регионiв України, де iснували спецiальнi музичнi школи, вiдбувалася професiйна пiдготовка спiвакiв i музикантiв. Саме з кiнця XV – початку XVI ст. в уснiй традицiї формуються жанри, якi вiдiграли визначну роль у духовному та культурно-мистецькому життi українського народу. Водночас з тим, в мiру омешкання краю переселенцями з iнших країн, його пiсенна культура органiчно збагачувалася пiсенними традицiями рiзних народiв, що сьогоднi, в кращих зразках народної музичної спадщини краю засвiдчується самобутнiм духовним складом представникiв його рiзних етносiв i втiлюється в аматорськiй та професiйнiй пiсеннiй творчостi. Вказанi вище зразки взаємопроникнення i взаємодiї фольклорного музичного мистецтва рiзних етносiв на територiї Запорiзького краю сьогоднi дозволяють нам стверджувати, що саме його полiетнiчнiсть є джерелом i формою регионiзацiї його музичної культури, як i всього Пiвнiчного Приазов'я упродовж XIX – XX столiть. Наведенi нами приклади етнокультурних впливiв на формування музичної культури краю засвiдчують потребу активного розвитку музикознавства, розширення як меж традицiйної мистецтвознавчої науки, так i меж регионiльних дослiджень, що сприятиме розкриттю спецiфiчних особливостей у музичному мистецтвi рiзних регионiв України i, зокрема, Запорiзького краю.

Список використаних джерел:

1. Исаевич Я.Д. Братства і українська музична культура XVI-XVIII ст. / Я.Д.Исаевич // Українське музикознавство. - Вип. 6. - К.: Музична Україна, 1971. - С. 48-57.
2. Історія української музики. - Т.2. - К., 1989. - 463 с.
3. Мартинюк Т.В. Музичний професіоналізм Північного Приазов'я XIX-XX століть / Т.В.Мартинюк // [монографія]. – Мелітополь, 2003. – 608 с.
4. Під одним небом: Фольклор етносів України. – К.: Наукова думка, 1996.- с. 171-182.
5. Шейко В. М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початку XX століття) / В. М. Шейко, Ю. П. Богуцький. – К. : Генеза, 2005. – 592 с.